

Т. О. Гончар, ст. викл.

Одеський національний університет,
кафедра кримінально-правових дисциплін та судово-правоохоронних органів,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ПРЕДСТАВНИЦТВО ПРОКУРОРОМ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН І ДЕРЖАВИ В СУДІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті викладено і досліджено законодавчі пропозиції, які торкаються функцій прокуратури України.

Ключові слова: представництво прокурором інтересів громадян і держави, функції прокуратури, повноваження прокурора.

Однією з головних ознак правової держави є наявність стабільної, діючої Конституції, а також законодавства, приведеного у відповідність із правовими положеннями Основного закону.

Історичний хід подій становлення української державності, ствердження на міжнародній арені принципу пріоритету людських цінностей сприяли дослідженню і закріпленню в Конституції основних напрямків формування правової держави, в якій людина — найвища соціальна цінність. Однак становлення України як правової держави значною мірою залежить від того, наскільки ефективно й оперативно держава (в особі уповноважених органів) реагуватиме на порушення законних прав і свобод людини та громадянина.

У п. 2 ст. 121 Конституції України передбачена важливу функцію, покладену на прокуратуру: як представництво інтересів громадянина чи держави в суді у випадках, визначених законом [1, 141]. Однак, на нашу думку, не можна під цією функцією розуміти тільки безпосередню діяльність прокурора в суді. Під представництвом інтересів слід розуміти безпосередню участь прокурора з участі в судовому засіданні по розгляду цивільних, господарських чи справ про адміністративні правопорушення; його діяльність по виявленню порушень діючого законодавства, збору матеріалів, вживання заходів до усунення в добровільному порядку порушень закону осо-

бою чи органом, що допустили порушення закону: направлення матеріалів до суду, в тому випадку, якщо вимоги прокурора про усунення порушень не були виконані. Приводом для представництва можуть бути звернення до прокуратури громадянина, органа державної влади, підприємства та інших юридичних осіб; безпосередній вияв порушень діючого законодавства самим прокурором. Метою участі прокурора в судовому засіданні є, в першочерговому порядку, захист прав і законних інтересів найбільш незахищених верств нашого суспільства: ветеранів, пенсіонерів, дітей-сиріт, а також законних інтересів держави. Відповідно прокурор, виявивши порушення закону і представляючи інтереси громадян чи держави в суді, є однією із сторін у процесі. У зв'язку з цим виникає питання про обсяг повноважень прокурора, які повинні бути передбачені в новому Законі України "Про прокуратуру".

Якщо під діяльністю прокурора по представництву в суді розуміти лише повноваження, які він реалізує безпосередньо в процесі судочинства, то цей обсяг повноважень не дає йому можливості виявити і припинити більшість порушень закону, оскільки в такому випадку прокурору буде відомо лише про порушення, викладені в заявах і скаргах громадян. Для належного реагування прокурора на порушення закону немає необхідності наділяти прокуратуру новими повнова-

женнями, оскільки в даний час прокурори при здійсненні загальнонаглядових перевірок мають достатньо повноважень для виявлення й усунення порушень законодавства й захисту прав та інтересів громадян і держави. Наприклад, право безперешкодного входу до установ, організацій; право вимагати надання необхідних для проведення перевірки документів; право проведення ревізій, експертиз, виділення фахівців для проведення перевірок; право викликати посадових осіб і громадян, вимагати від них пояснень щодо порушень закону. Для добровільного усунення порушень законодавства особою, яка допустила порушення, прокурор має право опротестувати акти різних посадових осіб, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань; вносити приписи про усунення очевидних порушень закону; вносити подання до державних органів, громадських організацій та посадових осіб про усунення порушень закону та умов, що їм сприяли. При виявленні порушень закону прокурор має право порушувати у встановленому законом порядку кримінальні справи, дисциплінарні провадження або провадження про адміністративні правопорушення, передавати матеріали на розгляд громадських організацій; звертатися до суду або до арбітражного суду із заявами про захист прав та законних інтересів громадян, держави, а також підприємств та інших юридичних осіб (ст. 20 Закону України "Про прокуратуру" (далі Закон) [2, 793]. Тому прокурор у ході збирання необхідних по справі доказів, не маючи перерахованих повноважень, буде обмежений у своєму процесуальному праві, як сторона в процесі, і не зможе належним чином захищати права й інтереси громадян та держави. Тобто, прокурор повинен володіти таким обсягом повноважень, який би йому дозволяв за власною ініціативою проводити планові, позапланові перевірки для припинення порушень законів та забезпечення дотримання діючого законодавства з боку посадових осіб, установ, організацій та окремих громадян. Тому в новому Законі "Про прокуратуру" необхі-

дно закріпити повноваження прокурора, перераховані у ст. 20 чинного Закону, а також положення ст. 19 Закону, згідно з якими прокуратура не підмінє органи відомчого управління й контролю і не втручається до господарської діяльності, якщо така діяльність не суперечить чинному законодавству. Однак на практиці цих положень Закону не дотримуються, прокурори часто при проведенні перевірок фактично підмінюють контролюючі органи, а також у боротьбі за показниками займаються виявленням незначних порушень, що дискредитувало загальний нагляд і в кінці кінцем стало причиною того, що в Конституції функція нагляду за додержанням та застосуванням закону за прокуратурою не закріплена.

Згідно з п. 9 "Перехідних положень" Конституції України прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію нагляду за додержанням та застосуванням законів — до введення в дію законів, що регулюють діяльність державних органів щодо контролю за додержанням законів, хоча фактично система цих органів уже існує, наприклад, різні державні інспекції, відділи й управління місцевих рад та облдержадміністрацій тощо.

Говорячи про те, що з функцій, покладених на прокуратуру, слід виключити загальний нагляд, деякі автори аргументують свою позицію тим, що існують відомчі державні органи, які в межах своєї компетенції можуть здійснювати контроль за дотриманням законів, і цієї позиції дотримується законодавець. На наш погляд, ця думка є помилковою, оскільки прокурор — це представник держави, не зацікавлений у результатах перевірки, яку він проводить, при виявленні порушень чинного законодавства він діє неупереджено, керуючись законом. У той час як представник контрольного відомства, здійснюючи перевірку, є зацікавленою у результаті перевірки особою, а, отже, ні про яку неупередженість не може бути й мови. Як свідчить практика, різні порушення, виявлені відомчим контролем, часто приховуються, і не одержують належної правової оцінки й залишаються в межах цього ж відомства доти, доки прокурором не буде проведена пере-

